

Nelinearna struktura zloga

Drago Unuk

IZVLEČEK: Zlog kot fonološki pojav predstavlja osnovno fonološko enoto z lastno strukturo, v katero se povezujejo fonemi. Prispevek predstavlja nelinearno strukturo zloga v obliki skeletne sheme strukture – členitev na onset, nukleus in kodo, tj. členjenje na sestavine brez rime. Princip sonorosti v zlogu določa, da je lahko med posameznim členom zloga in sonornim središčem samo člen, ki ima višjo stopnjo sonorosti kot zunanji člen.

ABSTRACT: The syllable as a phonological phenomenon represents the basic phonological unit with its own phoneme-combining structure. The article presents the nonlinear syllable structure in the form of a skeleton – its constituents being the onset, the nucleus and the coda, i.e. the constituents without the rhyme. The principle of sonority in the syllable determines the position of syllable components: between an individual syllable component and the syllable's sonorant core only a component having a higher degree of sonority than the outer component can occur.

1 Zlog kot jezikoslovni problem

Zlog je eden od osrednjih pojavov (glasovnega) jezikovnega sestava: osnovna sintagmatično-paradigmatična fonotaktilna in fono-ritmična enota. Sestavljajo ga med seboj povezane glasovne prvine, te tvorijo fonološki podsistem, obenem pa prehajajo tudi na področje morfemske zgradbe in zgradbe besed. Zlog je nosilec suprasegmentalnih pojavov (prozodemov), tako se kot zvočno-ritmična enota povezuje še s skladenjsko in slogovno ravnino jezika. Gre za povezanost funkcije in semantike strukture: posamezno in splošno na nivoju segmentov in supra-segmentov; zlog nekako spaja fon, fonem in morfofonem z višjimi foničnimi enotami in pomenskimi prvinami (o tem t. i. sintetična fonološka teorija, Sabol 1989, 1994). Zlog pokriva vse segmente komunikacijskega dejanja, to je artikulacijsko, akustično in percipitivno. Fonetična in fonološka stopnja abstrakcije med zlogotvornimi in nezlogotvornimi prvinami v smislu poudarjenih lastnosti samoglasniškosti oz. soglasniškosti izpostavlja nasprotje kontrastivnosti med primerjanimi elementi, in to na osnovi fonoloških prvin, ki sicer tvorijo nasprotja (opozicije) le-teh. Prav to

je temeljno nasprotje: sonantičnost – nesonantičnost. V komunikacijskem razmerju je najbolj splošen kontrast soglasnik + samoglasnik oz. lastnost [-sonant] – [+sonant]. Tu je kontrastov največ.

Pomembnost umeščenosti zloga v jezikovni sestav se kaže v tem, da bi bilo potrebno v procesu razmejevanja fonemskega inventarja najprej le-tega razdeliti po nasprotju tipa zlogotvornost – nezlogotvornost ($S_n - S_n^0$, tj. sonantičnost – nesonantičnost), upošteva je artikulacijske, akustične, preceptivne in fonološke značilnosti fonemov. Na osnovi teh je fonem ali sposoben biti nosilec vseh suprasegmentov danega jezika ali tega ni sposoben. Če je, potem lahko funkcioniira kot sonant (v smislu sonornosti in s tem zlogotvornosti); če ni, funkcioniira kot nesonant (v smislu sonornosti in s tem zlogotvornosti). Pravila razlikovanja fonemov in fonemskih variant je potem možno uporabiti kot drugotne korake v omenjenem procesu: v razmejevanju vokalov proti vokalom in soglasnikom proti soglasnikom (povzeto po Sabol 1989, str. 44–46). Fonotaktika kot del fonologije ima svoj predmet v analizi fonoloških sistemov z vidika sintagmatskih lastnosti in odnosov. V danem jeziku ugotavlja, katere so tiste lastnosti, ki so v njem glede na distribucijo fonoloških segmentov dopustne, in katere lastnosti imajo distribucijske omejitve. Enota fonotaktičnega opisa je zlog; tako je v fonološki strukturi zloga zajet popolni fonotaktični opis obravnavanega jezika. Fonotaktična pravila (dopustnostne in nedopustne možnosti razvrstitve fonoloških segmentov)¹ so specifičnost vsakega jezika posebej. Zlog kot fonološki pojav predstavlja osnovno fonološko enoto z lastno strukturo, v katero se povezujejo fonemi. S preučevanjem strukturnih značilnosti zloga se preučuje celotna fonološka struktura distribucije fonemov kakega jezika. Pri tem je potrebno opozoriti, da so fonotaktična pravila distribucije posameznih fonemov lahko drugačna v knjižnem in neknjižnem jeziku, zlasti v narečjih, ki obstajajo kot sklenjeni jezikovni sestavi.

2 Struktura zloga

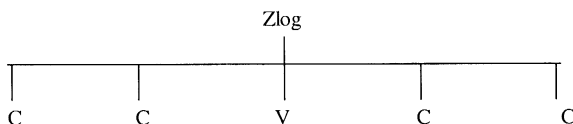
S strukturo zloga so se ukvarjali številni jezikoslovci (gl. Unuk 2003, str. 173–180). Izoblikovalo se je več raznovrstnih predstavitev v obliki t. i. modelov strukture. Tu so predstavljene tri osrednje.

Ravninska členitev (ravninski model; površinska, ravna, linearna, enodimenzionalna struktura)

Sestavine zloga so podane nehierarhično, samo v linearni odnosnosti, kot nizi segmentov (ne kot konstituentska struktura). Tako je zlog v predstavitvi nizanje glasov v večje enote, torej niz posameznih glasov (segmentov). V okviru zloga – fonološke enote se uresničujejo inherentne distinktivne lastnosti, nekatere izmed njih tudi na nivoju zloga. Prav zlog je enota, ki predstavlja omejitev oz. omejevanje fonemskih kombinacij v nizanju le-teh (gl. Unuk, 48–100). V avtosegmentalni fonologiji so C-ji predstavljeni kot nezložne sestavine, V-ji kot zložna vsebina t. i. skeletne strukture (gl. Anderson, 1969; Kahn, 1976; Clements/Keyser, 1983; Goldsmith, 1990).

¹ Gre za kompatibilnost (združljivost) fonemov. Odvisna je od inherentnih distinktivnih lastnosti, ki ali omogočajo ali onemogočajo ali samo izjemoma dopuščajo povezovanje in združevanje fonemov, kar se izraža zlasti pri tistih z lastnostjo C (tj. z lastnostjo konzonzantskost).

Grafična predstavitev površinske strukture zloga:

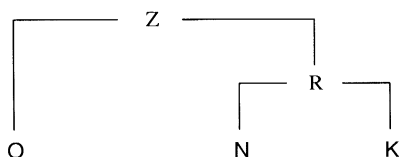
Nelinearna, poimenovana tudi večdimenzionalna, fonologija (pojavi se nekako konec šestdesetih let prejšnjega stoletja), tj. avtosegmentalna, metrična in ciklična fonologija, najde razlago zgradbe zloga v dveh modelih (Goldsmith, 1990; Hall, 1992).

Binarna členitev (hierarhični model; segmentalna, skeletna struktura)

Zlog je predstavljen kot hierarhično zgrajena enota in pomeni multisegmentalno celoto s konstituentno strukturo, v kateri vladajo hierarhični odnosi med členi zloga. Kot fonološka enota je zlog ponazorjen z obliko drevesnika: sestavine so segmenti (tj. fonemi), ki so v konstituentki strukturi povezani hierarhično tako, da so medsebojni soodvisni odnosi vzpostavljeni posredno – skozi odnose v sami strukturi zloga.

Hierarhična členitev sestavnikov zloga izhaja iz osrednjih raziskav, ki so jih opravili vidnejši jezikoslovci: Chao (1941), Pike/Pike (1947), Kuryłowicz (1948), Fudge (1969), Halle/Vergnaud (1978), Selkirk (1982); gl. tudi: Goldsmith, 1990; Mihaljević, 1991; Eisenberg, 1992; Hall, 1992; Blevins, 1996.

Grafična predstavitev skeletne strukture zloga predstavlja hierarhičnost členov:

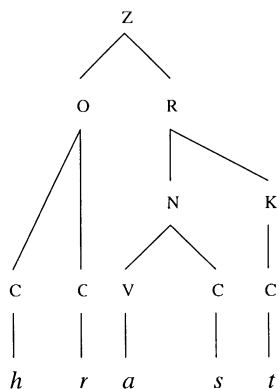
Z = zlog, O = onset, R = rima, N = nukleus, K = koda.

Razlaga grafične ponazoritve in pojmov:

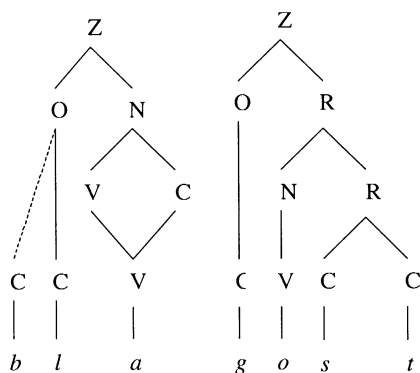
Zlog največkrat sestoji iz dveh sestavnikov. Prvi z leve je t. i. onset (angl. onset) ali začetek zloga in je neobvezni člen. Sledi mu t. i. rima (angl. rhyme), ki je v zlogu obvezni člen strukture. Rima sestavljata t. i. nukleus (angl.: nucleus) ali jedro (središče) in t. i. koda (angl.: coda) ali končni del zloga.² Nekateri jezikoslovci v predstavitev uporabljajo še en fakultativni člen, ki ga poimenujem dodatek – angl. appendix (gl. Halle, 1992).

² Domača terminologija tu nima ekvivalentov, zato uporabljam termine: nukleus, onset in koda. Podobno ravnam tudi glede drugih terminov. Taka terminologija je aktualna v vseh vidnejših publikacijah obravnavanega predmeta raziskovanja.

Drevesnik, ki podaja hierarhičnost med sestavniki zloga:

Drevesnik hierarhičnih odnosov sestavnikov zloga v večzložni besedi:

Metrična členitev (hierarhični model; struktura kot metrični konstrukt)

V okviru generativne fonologije fonologi usmerijo raziskave tudi na t. i. metrično podobo zloga: zlogi so uvrščeni v metrične hierarhične strukture, s čimer se podajajo naglasne in intonacijske značilnosti kakega jezika. Zlog je obravnavan kot pojav prozodijske strukture; predstavlja se v obliki metričnega drevesnika in metričnih mrež. Podrobno pojavnost predstavlja avtosegmentalna fonologija (z začetki v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja: Liberman-Prince, 1977; Hyman, 1985; Mc Carthy-Prince, 1986; Hayes, 1989).³

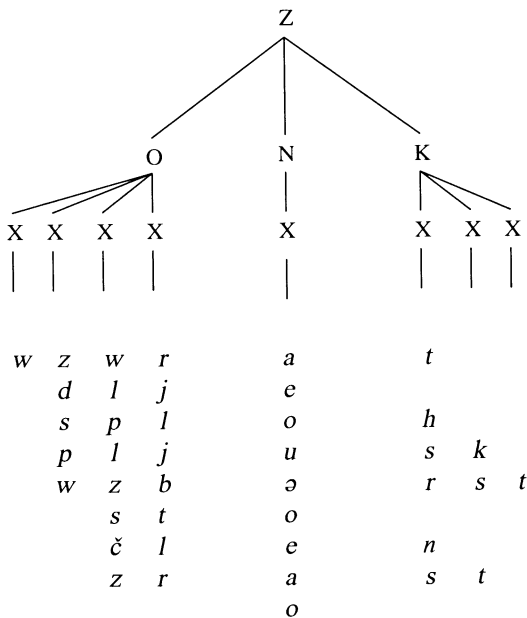
³ Ker obravnavam samo inherentne lastnosti zloga, te obravnave ne podajam. Podrobno o tem tipu zlogovne strukture v Noske, 1992.

2.1 Notranja struktura zloga

V predstavitvi nelinearne strukture zloga izhajam iz skeletne sheme strukture, kakršno uporablja T. A. Hall (Hall, 1992). Uporabljam členitev na onset, nukleus in kodo, tj. členjenje na sestavine brez rime (Argumente za opustitev rime gl. Hall, 1992, str. 8). Po tej shemi je vsak segment enkrat ali večkrat zvezan na t. i. x pozicijo v skeletni strukturi. Segmenti, ki niso zlogovno zaznamovani (kratki samoglasniki, drsni samoglasniki in soglasniki), so zvezani na en x, dolgi samoglasniki oz. zlogotvorni samoglasniki pa na dva x. Glede na argumente Trubetzkoya (Trubetzkoy 1939), da dolžina ni distinktivna lastnost, pač pa je prozodična, je mogoče tako ene kot druge segmente zvezati na en x (Prim. Hall, 1992, str. 18).

Kakor ponazarja grafični prikaz, je tako v onsetu kot v kodi lahko različno število sestavnih členov (segmentov), tj. od 0 do omejitve, ki je odvisna od zakonitosti v onsetu in zakonitosti v kodi. Na ta način so lahko uresničene v zlogu različne kombinacije med sestavniki zloga:

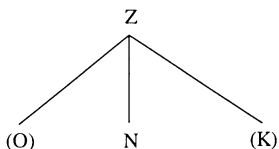
- N: [a], [a.po.strof], [o.bo.a], [o.tok], [u.ho];
 - O + N: [bo], [čre.pin.ja], [da.ti], [ga.lo.pi.ra.ti], [ho.te.ti], [ja.ma];
 - N + K: [ap.njen.je], [bis.tro.ok], [en], [ep.ski], [es];
 - O + N + K: – na začetku besede: [bod.lja.ti], [cap.lja.ti], [druš.tvo], [jag.nje.či.na], [keg.lja.ti];
 - sredi besede: [bren.kljan.je], [če.bljan.je], [drob.nja.kar.ski], [hoh.njan.je], [med.vre.ten.čan];
 - na koncu besede: [beb.lja.vəc], [cep.ljen.čək], [čut.lji.vost], [iz.wleč.ljiu], [past].
- Nekaj tovrstnih kombinacij segmentov v zlogu ponazarja drevesnik:

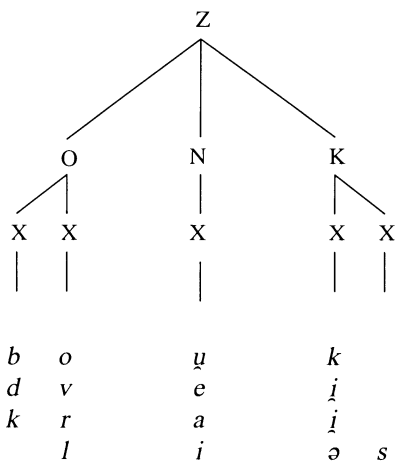
<i>o</i>	<i>h</i>		
<i>o</i>	<i>s</i>	<i>t</i>	
<i>n</i>	<i>o</i>		
<i>č</i>	<i>a</i>	<i>s</i>	
<i>g</i>	<i>a</i>	<i>m</i>	<i>s</i>
<i>b</i>	<i>o</i>	<i>r</i>	<i>š</i> <i>č</i>

2.1.1 Nukleus

Edina obvezna sestavina v zgradbi zloga je nukleus:

V nukleusu so lahko katere koli sestavine, ki imajo lastnost [- cons], torej kateri koli samoglasnik in/ali tudi zvočnik. Ponazoritve samoglasniškega jedra so v gornjem drevesniku. Posebnost je nukleus s soglasnikom, tj. z zvočnikom. Gre za t. i. soglasniško (konzonantsko) jedro, v katerem je zlogotvorni element zvočnik kot nosilec zlogotvornosti. V neknižnem jeziku lahko v jedru nastopajo tudi dvoglasniki; gre za t. i. dvoglasniško (diftonško) jedro, v tem primeru je prvi del dvoglasnika sestavina nukleusa, drugi pa pripada kodi. Oba dela sta zvezana z ločenimi *x* pozicijami v drevesniku, vendar ju lahko zvežemo na en sam *x* člen, saj gre v predstavitvi za prikazovanje avtosegmentalnih značilnosti; naglasnost je prozodijska lastnost, torej nedistinktivna (jezikovni sistemi z nekompleksnim nukleusom nize VV členijo na sosednja zloga; prim. Blevins 1996, str. 218). Dvoglasnik je lahko zvezan s katerim koli soglasnikom kot začetkom kode.

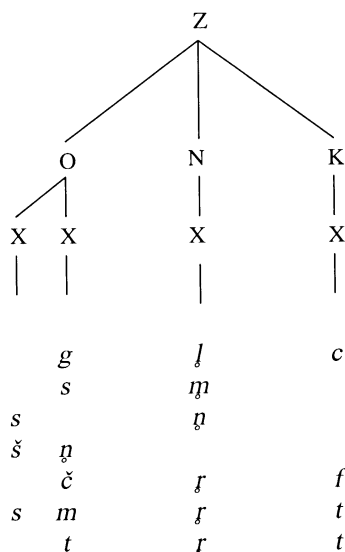

<i>m</i>	<i>i</i>	<i>ī</i>	
<i>t</i>	<i>o</i>	<i>ū</i>	
<i>v</i>	<i>i</i>	<i>ę</i>	<i>n</i>

Primeri narečnega besedišča: *bok, dve, kraj, les* ('gozd'), *mi, tu, ven* (gl. Zorko, 1994, str. 325–335).

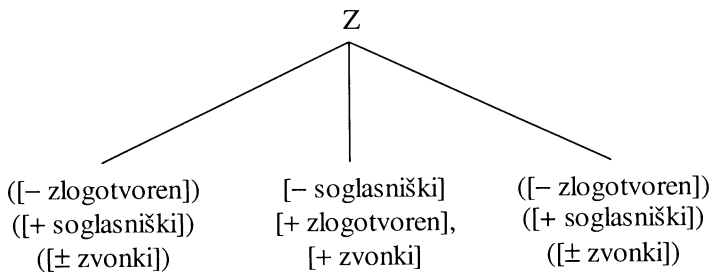
Ponazoritev s hierarhično odnosnostjo kaže enaka razmerja kot v osnovnem tipu, kjer je nosilec zloga samoglasnik oz. kjer le-ta tvori t. i. samoglasniško jedro.

Tako je tudi v zlogu, ki ima zvočniško jedro:

Narečne besede: 'ce:īgļc, sm, sp, 'kã:kšņ, 'čr:f, s'mr:t, 'tr:t, tj. *opeka, sem, sem, kakšen, črv, smrt, trd* (Zorko, 1994, prav tam; Zorko, 1998, str. 15, 29).

Odnose v zlogu je mogoče podati tudi z opisom segmentov, ki nastopajo v zlogu: [± zlogotvoren], [± soglasniški], [± zvonki]:

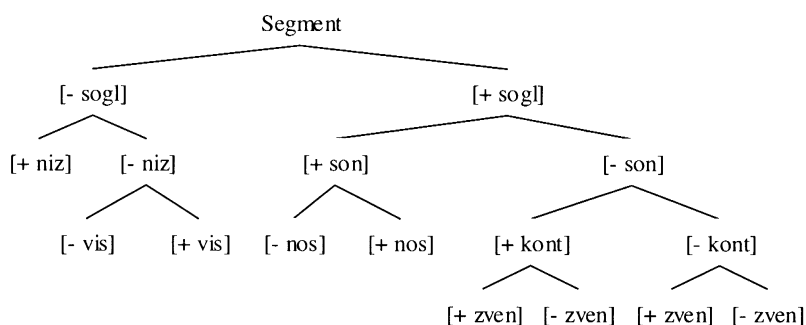
Prav vprašanje zlogotvornih zvočnikov je razložljivo na nivoju zloga oz. na nivoju hierarhičnih odnosov znotraj zlogovne zgradbe. Ker se zlogotvorni zvočniki ne razlikujejo od fonemskih variant teh istih, torej na nivoju inherentnih lastnosti (to je na segmentalni ravnini), se njihovo razlikovanje uresničuje na ravnini zloga, in sicer v hierarhični zgradbi, kjer zlogotvorni zavzemajo položaj jedra, nezlogotvorni pa so lahko ali v onsetu ali v kodi. Na nivoju ravninske zgradbe zloga to vprašanje ni razrešljivo.

2.2 Princip sonornosti

Gre za princip razvrščanja prvin po sonornosti, angl. sonority sequencing generalization ali sonority sequencing principle (gl. Hall, 1992, 63–65; Blevins, 1996, 210–212). Ta določa, da se posamezni segmenti v zlogu razvrščajo glede na stopnjo svoje sonornosti: segmenti z večjo sonornostjo stojijo bližje sonornemu središču, drugi, ki imajo nižjo stopnjo sonornosti, se razporejajo na robovih zloga. Princip določa, da je lahko med posameznim členom zloga in sonornim središčem samo člen, ki ima višjo stopnjo sonornosti kot zunanji člen (v Unuk, 2003, 76–85, je v predstavitvi linearne strukture zloga podana – zaradi omejenega in tipološko določenega gradiva – približna lestvica sonornosti soglasniških fonemov, in to na osnovi ugotovljene distribucije teh v soglasniških nizih; o problematičnosti določanja sonornosti fonemov gl. seznam literature; prav tam, 173–180).

Shema predstavlja matrično členitev odnosov med členi, pri čemer je leva polovica bolj sonorna od desne. Princip je občeveljaven za vse jezike in foneme; npr. ne obstajajo jeziki, kjer so nenizki samoglasniki bolj sonorni od nizkih itd. (povzeto po Blevins, 1996, prav tam, 210–212, 220).

Princip sonornosti v zlogu predstavlja drevesnik:

Razlaga:

[- sogl] – tak, ki ni soglasnik (torej samoglasnik ali zlogotvorni zvočnik), [+ sogl] – soglasnik, [+ niz] – nizki samoglasnik, [- niz] – nenizki samoglasnik, [+ son] – sonorni soglasnik, [- son] – nesonorni soglasnik, [- vis] – nevisoki samoglasnik, [+ vis] – visoki samoglasnik, [- nos] – nenosni soglasnik, [+ nos] – nosni soglasnik,

[+ kont] – kontinuirani soglasnik, [- kont] – nekontinuirani soglasnik, [+ zven] – zveneči soglasnik, [- zven] – nezveneči soglasnik.

Tako princip sonornosti postavlja dodatna fonotaktična pravila, ki delujejo kot omejitve v kombinatoriki fonemov:

– kadar stojijo v zlogu drug poleg drugega zvonki in nezvonki soglasniki, mora biti sonornejši soglasnik bliže jedru;

– kadar se pojavljata v zlogu drug poleg drugega nezvonka soglasnika, mora biti eden od njiju prednjejezični soglasnik (koralni): ali zobnik ali nebnik: /t/, /d/, /n/, /r/, /l/, /s/, /z/, /c/, /j/, /š/, /ž/, /č/, /dž/ (»P/rednjejezičen«; »prednjeneben« – Toporišič, 1992, str. 207);

– drug poleg drugega se v nizu soglasnikov ne moreta pojavljati ustničnika (Izjema so dvoustnične variante /v/); pravilo velja samo za onset;

– eden izmed dveh sosednjih sonornih soglasnikov v nizu mora biti prednjejezični soglasnik;

– ustnični soglasnik se nahaja v nizu vedno pred prednjejezičnim soglasnikom.

S temi pravili so razložljive (ne)uresničene medsebojne kombinacije samoglasniških, soglasniških in samoglasniških fonemov s soglasniškimi fonemi (gl. Unuk 2003, 48–87).

2.3 Razporejanje soglasniških fonemov po principu sonornosti v onsetu in kodi

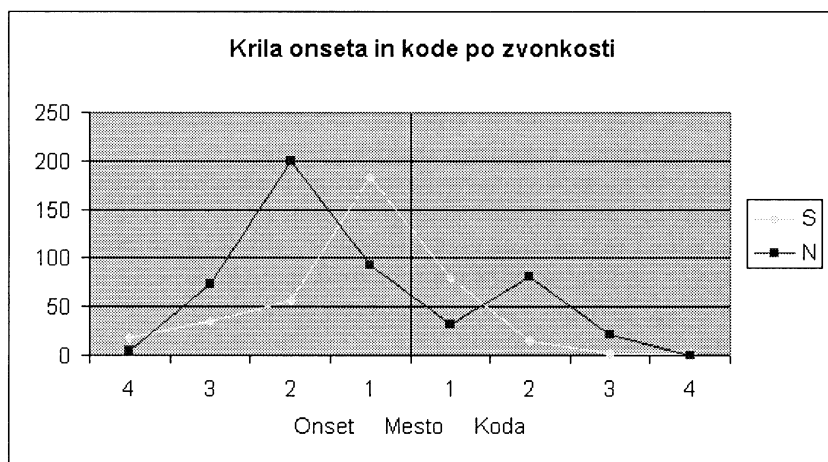
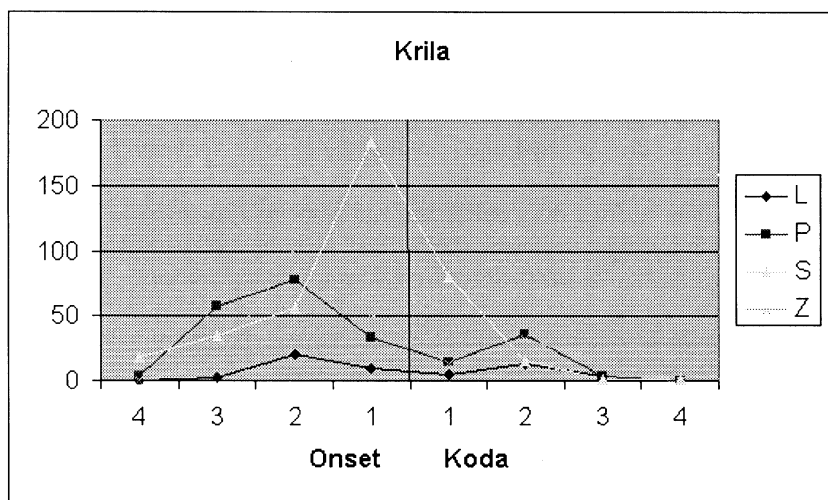
Glede na razporejanje soglasniških fonemov po vrstah, ki jim posamezni fonemi pripadajo glede na kriterij tvorbe (tj. zvočniki, zlitniki, priporniki in zaporniki) levo in desno od samoglasniškega jedra (nukleusa), torej v onsetu in v kodi, je podan prikaz po tvorbi za razporejanje soglasnikov po posameznih mestih levo in desno od nukleusa – gledano premočrtno (prim. Unuk 2003, 111–113). Kaže se posplošena zakonitost razvrščanja vseh zvočnikov, zlitnikov, pripornikov in zapornikov skupaj po mestih glede na onset in kodo, kar je predstavljeno skupaj. Na enak način je ugotovljeno razporejanje vseh zvonkih in vseh nezvonkih elementov (torej vseh zvočnikov in vseh nezvočnikov) levo in desno od samoglasnika. V središču je sonorno jedro, levo in desno od njega pa stopnja sonornosti pada z oddaljenostjo od maksimuma.

Grafična predstavitev je predstavitev razvrščanja soglasniških prvin po tvorbi in po zvonkosti glede na onset, nukleus in kodo na nivoju zloga.

	4	3	2	1	1	2	3	4
L	0	2	20	9	5	13	3	0
P	4	57	78	33	14	36	4	0
S	18	35	56	183	80	16	1	1
Z	0	14	102	51	13	32	14	0

Razmerja po zvonkosti so prikazana v diagramu za onset in kodo primerjalno:

	4	3	2	1	1	2	3	4
	4	3	2	1	1	2	3	4
S	18	35	56	183	80	16	1	1
N	4	73	200	93	32	81	21	0

2.4 Onset

Onset je lahko eno-, dvo-, tri- ali štiričlenski. Obligatoričnost onsets pomeni, da v jeziku ne morejo obstajati začetni zlogi z golo strukturo V (prim. Blevins, 1996, 218). Slovenščina ima potemtakem neoblikatoričen onset: [o.ko], [u.ho], [u.ra]. V neknižnem jeziku predstavlja epenteza težnjo po strukturi CV: ['vü:ix̩a], ['vü:ix̩te], ['vü:ra] (primeri so povzeti po Zorko, 1998, 20; druge pojave epenteze na nivoju zloga podaja Zorko, 1998, 141).

V onsetu veljajo fonotaktična pravila o razvrščanju fonemov v nizih.

– Fonotaktično pravilo kombinatorike fonemov oz. njihove kompatibilnosti določa, da v onsetu ne moreta biti drug ob drugem ustničnika, temveč mora biti eden izmed

členov [+ koronalen], tj. prednjejezični (/t/, /d/, /n/, /r/, /l/, /s/, /z/, /c/) oz. prednjenebni (/j/, /ʎ/, /n/, /š/, /ž/, /č/, /dž/); pravilo ne velja za stranske alofone fonema /v/.

– Pravilo fonotaktične razvrstitve določa, da mora biti eden izmed dveh sosednjih fonemov, izmed katerih je eden z lastnostjo [+ sonoren] in obenem z lastnostjo [+ koronalen], v nizu bliže sonornemu jedru. S fonotaktičnim redom so razložljivi neuresničeni nizi ustničnikov v onsetu (npr. /bm*/, /mb*/, /pm*/, /mp*/ itd.) in neuresničenih nizov zvočnikov (/lv*/, /mv*/, /nv*/, /rv*/ itn.), obenem pa so jasne kombinacije zvočnikov tipa: /ml/, /mn/, /mr/ (ti pravili sta občeveljavni – za večino jezikov. Prim. Halle, 1992, prav tam).

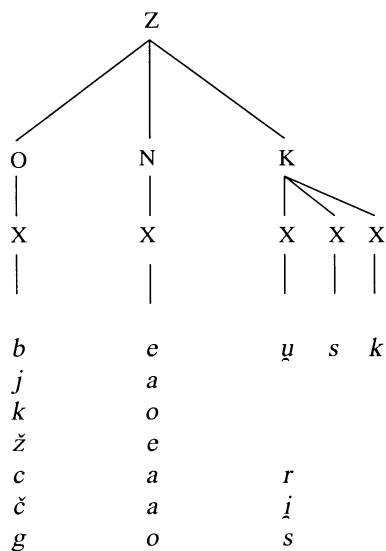
– V nizu ne moreta biti enaka člena, ker fonotaktična razvrstitev ne dopušča istozložnih ponovitev fonemov.

– V onsetu deluje na nivoju niza kompatibilnost členov z enako lastnostjo členov [+ zveneč] oz. [- zveneč].

Poleg podanih pravil v onsetu delujejo še vse druge distribucijske omejitve, izražene kot fonotaktična pravila in se nanašajo na razvrstitev soglasniških fonemov v nizih fonemov. Izražajo omejitve v prostem povezovanju le-teh v zlogu in v besedi. Omejitve izhajajo iz inherentnih distinktivnih lastnosti fonemov in iz zgradbenih značilnosti zloga. Pravila so naslednja (Posebej ne obravnavam pojavov, ki so rezultat morfonološkega povezovanja na nivoju različnih zaporednih zlogov, ker so pravila ugotovljiva v oblikoslovju in v besedotvorju.):

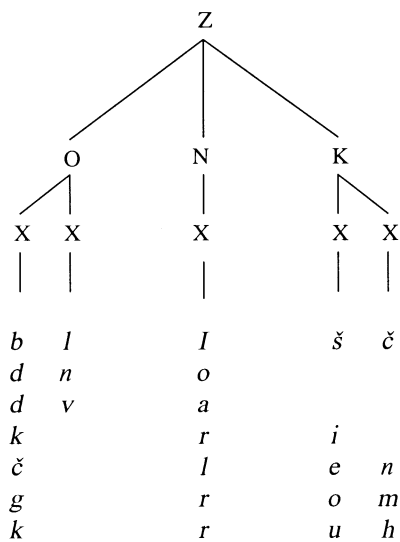
- enaka soglasnika ne moreta nastopati ne na začetku ne na koncu niza v besedi;
- v nizu se enaka soglasnika izgovarjata kot en soglasnik (Varianto z izgovorom dveh enakih je mogoče razumeti samo kot hiperkorekturo, torej kot stransko možnost, ali kot zelo strogo ortoepsko določilo. Gl. Slovenski pravopis, 2001, str. 79–80, in Toporišič, 1992, 25–26. Gre za primere morfološke in zlogovne meje, kjer so taki primeri dopustni, in se izgovarjajo, kot je podano.) in vedno pripadata različnima morfemoma in zlogoma (gl. Srebot-Rejec, 1975.);
- pred zvenečim soglasnikom je v nizu lahko samo zveneči soglasnik;
- pred nezvenečim soglasnikom je v nizu lahko samo zvočnik ali nezveneči soglasnik oz. nezvočnik;
- sičniki in šumevci, ki imajo nasprotno binarno lastnost kompaktnost, medsebojno niso kompatibilni;
- pred zlitniki /c/, /č/ in /dž/ ne moreta stati zobna zapornika /t/, /d/.

2.4.1 Enočlenski onset

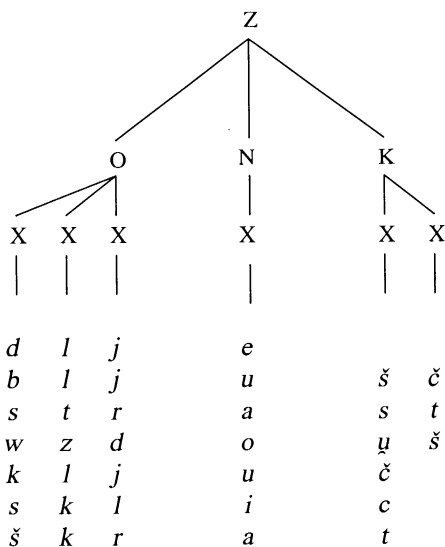

Nastopajo lahko vsi soglasniški fonemi.

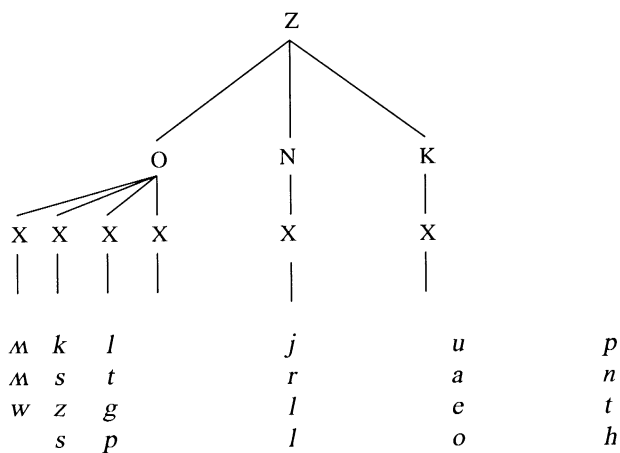
2.4.2 Dvočlenski onset

2.4.3 Tričlenski onset

2.4.4 Štiričlenski onset

Štiričlenski onset ima (morfološko) strukturo: predpona *v-* ali *s-/z-* + tričlenski niz.

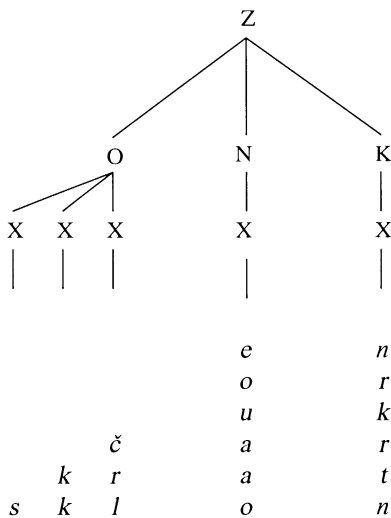
2.5 Koda

Koda je lahko eno-, dvo-, tričlenska. Kompleksnost kode se nanaša na to, da je v kodi lahko več kot en segment. Gre za povezanost s t. i. odprtimi in zaprtimi zlogi (Blevins 1996, 218). Tudi v kodi delujejo fonotaktična pravila.

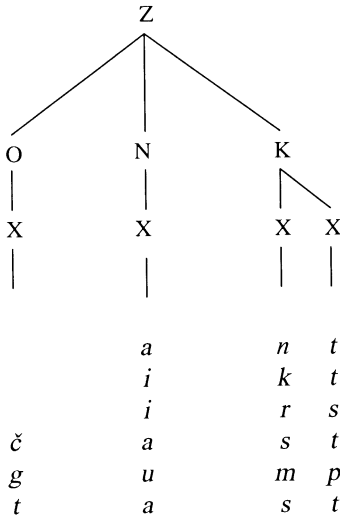
- Koda, ki ima tri člene, se vedno konča na en člen ali dva člena z lastnostjo [+ koronalen], tj. z lastnostjo prednjejezičen oz. prednjeneben.
- Zunanji člen dvočlenske kode mora biti z lastnostjo [+ koronalen], zato niso možni nizi pripornik + pripornik.
- Dvo- in tričlenska koda se ne more končati na soglasnika, ki bi tvorila niz z lastnostmi: [+ nosen] + [- koronalen]; ni nizov: /mg/*, /mh/*, /mk/*, /ng/*, /nh/*, /nk/* ipd.
- Eden izmed zvonkih členov dvočlenske kode (Po pravilu sonornosti je to zunanji člen.) ali eden izmed prvih členov tričlenske kode (Po pravilu sonornosti je to zunanji člen.) mora biti manj sonoren kot drugi; tako so možni nizi: /jl/, /jm/, /jn/, /lm/, /ln/, /rl/, /rm/, /m/, /rv/, /vl/, /vn/; /jnc/, /rlc/; obratni nizi niso mogoči.
- V kodi deluje na nivoju niza kompatibilnost njenih členov, ki morajo imeti enako lastnost [+ zveneč] oz. [- zveneč].
- V nizu ne moreta biti enaka člena, ker fonotaktična razvrstitev ne dopušča istozložnih ponovitev fonemov.

Na nivoju hierarhične zgradbe je mogoče najti razlago za posamezne (tj. glede na sistemskost izstopajoče) primere zlogotvornosti zvočnikov v knjižnem jeziku tipa /čm.rj/, /fi.lm/, /hi.mv/. Gre za neregularno zaporedje v kodi (/rl/*, /lm/*, /mn/*), ki ga fonotaktična pravila razvrstitve dopuščajo glede na princip sonornosti, vendar v tem položaju zvočniki /l/, /m/, /n/, /r/ ustvarjajo t. i. stranske zloge. Da gre za neregularnost sestavin v kodi, se prepričamo z dejstvom, da se na tem mestu sicer vrivajo neobstojni samoglasniki, ki tak stranski zlog »reorganizirajo« v »polni« zlog.

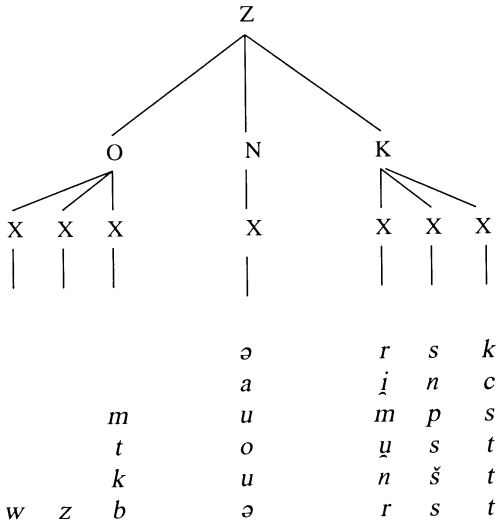
2.5.1 Enočenska koda

2.5.2 Dvočlenska koda

2.5.3 Tričlenska koda

2.5.4 Štiričlenska koda je samo v prevzetem besedišču tipa /rmdl/ (dirmdl).

Zgradba onseta in kode izraža zakonitosti zgradbe zloga glede razporejanja soglasniških fonemov; ti se razporejajo po principu sonornosti. Ker v obojih deluje princip konfiguracije zloga, ta deluje omejevalno na sposobnost valentnosti določenih vrst fonemov glede na to, ali gre za onset ali kodo. Na osnovi razvrstitvene

razčlembe so ugotovljive podobne zakonitosti razvrščanja soglasniških fonemov, kot se kažejo v linearnem nizanju soglasniških fonemov. Distribucijska analiza potrjuje zgradbene značilnosti zloga, ki temeljijo na principu razporejanja fonemov po stopnji sonornosti, kar je osnovni atribut zlogovne strukture in zloga kot pojava sploh (Unuk 2003, 94–100).

Literatura

- Anderson, R. Stephen, The phonological status of the Russian labial fricatives, *Journal of Linguistics* 1969, 121–128.
- Blevins, Juliette 1995, The Syllable in Phonological Theory, *The Handbook of Phonological Theory*, Blackwell, Cambridge, 206–244.
- Clements, G. N./Keyser, S. J.: *CV phonology: a generative theory of the syllable*, Cambridge 1983.
- Eisenberg, Peter 1992: *Silbenphonologie des Deutschen*, Gunter Narr Verlag, Tübingen.
- Fudge, Eric. C., Syllables, *Journal of Linguistics* 1969.
- Goldsmith, J. A., *Autosegmental and metrical phonology*, Blackwell, Oxford 1990.
- Hall, Tracy Alan 1992, *Syllable Structure and Syllable-related Processes in German*, Niemeyer, Tübingen.
- Halle, M./Vergnaud, J. R., Three dimensional phonology, *Journal of Linguistic Research*, 83–105.
- Hayes, B., Compensatory Lengthening in Moraic Phonology, *Linguistic Inquiry* 20, 1989, 253–306.
- Hyman, L., *A Theory of Phonological Weight*, Dordrecht. 1985.
- Kahn, D., *Syllable-based generalisations in English phonology*, MIT 1976.
- Kuryłowicz, Jerzy, *Contribution à la théorie de la syllabe*, *Bulletyn polskiego towarzystwa językownawczego*, Krakow 1948, 80–114.
- Liberman, M, Prince, A., On Stress and Linguistic Rhythm, *Linguistic Inquiry* 8, 1977, 249–336.
- McCarthy, J. J./Prince A. S., *Prozodic Morphology*, University of Massachusetts, Amherst and Brandeis University, Waltham. 1986.
- Mihaljević, Milan, *Generativna i leksička fonologija*, Školska knjiga, Zagreb 1991.
- Noske, Roland 1992, Moraic vs. Constituent Syllables, *Silbenphonologie des Deutschen*, Gunter Narr Verlag, Tübingen 1992, 284–328.
- Pike, K./Pike, E., Immediate constituents of Mayateco syllables, *International Journal of American Linguistics*, 1947.
- Sabol, Ján, *Syntetická fonologická teória*, Jazykovedný ústav L'udovíta Štúra Slovenskej akadémie vied, Bratislava. 1989.
- Selkirk, E. O., The Syllable, H. van der Hulst & N. Smith, *The Structure of Phonological Representations*, Dordrecht 1982, 337–383.
- – *Slovenská slabika* (Náčrt problematiky), SAS 23, Bratislava, FF UK 1994, 214–224.

- Srebot-Rejec, Tatjana, Začetni in končni soglasniški sklopi v slovenskem knjižnem jeziku, *SR 23* (1975), 289–320.
- Trubetzkoy, N. S., *Grundzüge der Phonologie*, Gottien 1939.
- Unuk, Drago, *Zlog v slovenskem jeziku*, Rokus, Slavistično društvo Slovenije, Ljubljana. 2003.
- Toporišič, Jože, *Enciklopedija slovenskega jezika*, Cankarjeva založba, Ljubljana 1992.
- Zorko, Zinka, Samoglasniški sestavi v slovenskih narečnih bazah (ob izbranih besedilih), *XXX. SSJLK*, Ljubljana 1994, 325–345.
- – *Haloško narečje in druge dialektološke študije*, Slavistično društvo, Maribor 1998.

Nonlinear Syllable Structure

Summary

The syllable as a phonological phenomenon represents the basic phonological unit with its own phoneme-combining structure. Through the study of structural features of syllables the entire phonological structure of phoneme distribution within any given language may be studied. The syllable is presented as a hierarchically composed unit representing a multisegmental whole with a constituent structure, which is governed by hierarchical relations among the syllable components. Its graphical presentation takes the form of a branching structure: the components are segments (i.e. phonemes), hierarchically connected within the constituent structure in such a way that their interdependent relations are indirectly set up – through relations in the syllable structure itself. A syllable mostly consists of two component parts. The first from the left is the so-called onset or the initial part of the syllable and is optional, the next is the so-called rhyme which is the obligatory part of the structure. The rhyme is composed of the so-called nucleus (the core) and the so-called coda or the final part of the syllable. The article brings graphical presentations of segmentation into components without the rhyme. The onset and the coda can have a varying number of constituent parts, i.e. from 0 to the limitation which depends on the (phonotactical) rules for the onset and the coda. In this way various combinations of component parts may be realized within a syllable. The issue of syllabic sonants can be dealt with on the level of the syllable, viz., on the level of hierarchical relations in the syllable structure. The structures of the onset and the coda shows the standard principles of the syllable structure with regard to the distribution of consonant phonemes; they are distributed on the principle of sonority. Since the principle of syllable configuration governs both structures, the consequence is a limitation of the valency ability for specific groups of phonemes, depending on the onset or the coda respectively. Structural features of a syllable are based on the principle of phonemes' distribution according to their degree of sonority, which is the basic attribute of a syllable structure and of syllable as such. Phonotactic rules for the distribution of individual phonemes are presented.